

*Др Снежана С. Бркић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

НОВИНЕ У РЕГУЛИСАЊУ СКРАЋЕНОГ ПОСТУПКА У ЗКП СРБИЈЕ ИЗ 2011. ГОДИНЕ¹

Сажетак: У раду се анализирају одредбе о скраћеном поступку у Законику о кривичном поступку Србије из 2011. године и пореде са одговарајућим одредбама Законика о кривичном поступку Србије из 2001. године. Разматра се место скраћеног поступка у законској систематизици; тежина кривичног дела као услов за примену скраћеног поступка; чинјав низ чињеница у вези са покретањем скраћеног поступка; одредбе о главном претресу и доношењу пресуде; одредбе о пријвору; поступкању по приватној иницијативи; могућности трансформације скраћеног поступка у посебан поступак без главне претреса, као и посебне одредбе о судској ојмени. Аутор закључује да су неке промене последица промене концепта испраће и система доказивања на главном претресу. Дати су и нека принципјелнија и прецизнија решења. Међутим, има и нелоичних и контрадикторних одредаба.

Кључне речи: скраћени поступак, законик о кривичном поступку, покретање поступка, главни претрес, пријвор

1. Уводна разматрања

Као део парадигме еволуцијске промене, процес диференцијације подразумева појаву у систему неке нове јединице. Да би диференцијација подразумевала савршенији систем, свака тек издвојена јединица мора имати повећану способност прилагођавања за обављање своје примарне функције у поређењу са обављањем исте функције у ранијој, дифузној структури. Посебан подстицај процесима диференцирања даје растући комплексни-

¹ Рад је посвећен пројекту „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (Европска унија и Србија)“.

тет окружења, коме систем тежи да се прилагоди, постајући и сам сложенијим. Претпоставља се да је диференциранији систем истовремено и моћнији у односу на оне једноставније, који су принуђени на дефанзивну политику у општењу са околином. Осим предности специјализације, диференцирани систем допушта упоредо збивање и противречних ствари, истовремено функционисање под супротним премисама и тиме повећање броја својих акционих могућности.²

О диференцијацији кривичнопроцесних форми можемо говорити само онда када кривично суђење није униформно у свим случајевима. Она подразумева коегзистенцију најмање две процесне форме, које се по нечему разликују. Диференцијални моменат мора бити присутан у најмање две равни: основу и структури процесне форме.³ С обзиром на чињеницу да ли је кривичнопроцесна форма установљена као правило или као изузетак, она може бити општа или посебна. Основ посебне кривичнопроцесне форме представља одлучујући разлог њеног стварања, којег можемо тражити у особеностима процесног објекта или /и субјекта. Специфичан основ повлачи за собом и специфичност процесне структуре, која може почивати на изостављању или додавању појединих процесних стадијума или фаза или битној модификацији постојећих. Ако се диференцираним регулацијом не мења процесна структура, већ само поједине одредбе о процесним субјектима или процесним радњама, не ради се о посебној процесној форми, већ о неком изузетку у режиму опште или посебне процесне форме, којом се она чини флексибилнијом. Такве одступајуће одредбе, које карактерише специфичан основ али које немају за последицу и специфичну структуру процеса, назвали смо процесним варијабилитетима.⁴ Напомињемо да је специфична структура посебних процесних форми често праћена и разним процесним варијабилитетима, мада они немају конститутивни карактер, већ чине пропратна обележја форме.

С обзиром на степен сложености процесне структуре у односу на општу форму, посебне процесне форме могу бити упрошћене и сложене. Упрошћавање је један од начина економизације деловања који почива на штедњи енергије, а постоји када се нешто ради мање посредно или путем мање компликованог система радњи.⁵ Упрошћавање кривичне процедуре најчешће почива на три истовремена процеса: скраћивању (изостанку поје-

² N. Luhmann, *Legitimacija kroz proceduru*, Zagreb, 1992, str. 207.

³ Више о томе вид. код С. Бркић, *Рационализација кривичног поступка и упрошћене процесне форме*, Нови Сад, 2004, стр. 144.

⁴ Више о томе вид. код С. Циглер, *Кривични поступак и диференцијација процесних форми*, *Правни живот* 9/1998, стр. 601-611.

⁵ Вид. Т. Котарбињски, *Трактат о добром делању*, Београд, 1964, стр. 151.

диних фаза или читавих стадијума); убрзању (предвиђању краћих процесних рокова) и деформализацији поступка (изостављању непотребних формалности и гаранција).⁶

Поред начелних и историјских аргумената, у прилог продубљене процесне диференцијације говоре пре свега прагматички аргументи. Размишљања у том правцу су нарочито подстакнута постојећим проблемима у раду кривичног правосуђа, које се не може похвалити високим степеном ефикасности. Сведоци смо тромог, скупог и неажурног суђења, које доводи у питање своју легитимност, а тиме и сврху.⁷ Иза спорости кривичног поступка и неажурности судова стоје три групе фактора: све већи прилив кривичних предмета, који није праћен адекватним повећањем улагања у правосуђе, као и тенденција заштите права окривљених која води умножавању процесних формалности и гаранција.⁸ Трагање за упрошћеним процесним формама рачуна на подешавање степена ангажованости органа кривичног правосуђа значају и тежини, врсти или природи кривичног дела, као и стварној потреби за њиховим радом зависно од стања чињеничне и доказне грађе, као и држања процесних субјеката у току поступка. Смањењем улагања у случајевима који то оправдавају, по принципу размене „једноставно за једноставно“, може се постићи значајан ефекат растерећења правосудних органа. Само у таквим условима, они се могу у пуној мери посветити суђењу свих осталих, тежих, значајнијих и сложенијих предмета, у којима би била недопустива одступања од опште процесне структуре и владајућих процесних начела. Таквој стратегији у креирању процесних форми доприносе и промене у структури криминалитета, којој дају печат две појаве: доминација масовног, ситног криминалитета, с једне стране, али и све већи раст организованих и других компликованијих кривичних дела.

Идеја процесне диференцијације није непозната у нашем праву. Радикалнији заокрет у том правцу примећујемо најпре у Законику о кривичном поступку из 2001. године. Тај тренд је настављен у каснијим процесним реформама 2004. и 2009. године, као и у новом Законику о кривичном по-

⁶ С. Бркић, Нове процесне форме у Законику о кривичном поступку, у: Зборнику радова: Место југословенског кривичног права у савременом кривичном праву, Српско удружење за кривично право, 2002, стр. 215.

⁷ Веома илустративне податке о томе вид. код С. Циглер, Фактор време у пракси југословенског правосуђа, Гласник Адвокатске коморе Војводине 7-8/1998, стр. 307-320; С. Циглер, Тезе о економичности кривичног поступка, Гласник Адвокатске коморе Војводине 1-2/1999, стр. 3-13; С. Циглер, Буџетска издвајања за правосуђе и економичност кривичног поступка, Судска пракса 10/1997, стр. 63-69.

⁸ Тако, Т. Васиљевић, Значај брзине и узроци спорости кривичног судског поступка, Архив 2/1941.

ступку из 2011. године. Инаугурацији нових процесних форми у поменутом периоду приступило се са сазнањем да је казнена политика наших суда базирана на најлакшим и лаким кривичним санкцијама.⁹ Упоредо са увођењем нових посебних кривичнопроцесних форми, мењали су се и прилагођавали новим условима и до тада постојећи посебни кривични поступци. У последње време, пажњу научне и стручне јавности привлачиле су, пре свега, новије посебне кривичнопроцесне форме, док су оне старије биле помало запостављене. Због тога смо се одлучили да предмет овог рада буде скраћени поступак, као један од класичних, најстаријих, најраспрострањенијих и неспорних посебних кривичних поступака.

Основ процесне диференцијације код скраћеног поступка је мала тежина кривичног дела, дакле, једна особеност објекта поступка из материјалноправног аспекта. Његова битна обележја су изостанак фазе истраге, фазе редовне контроле оптужбе и стварање претпоставки за један неформалнији и бржи главни поступак. Дакле, с обзиром на степен сложености процесне структуре, скраћени поступак се сврстава у ред упрошћених кривичних поступака. Он спада у обавезне посебне кривичнопроцесне форме, јер је његова примена обавезна уколико је реч о кривичним делима одређене тежине. Међутим, обавезност скраћеног поступка треба схватити само условно: он има обавезни карактер само у односу на општи кривични поступак и њихово разграничење с обзиром на тежину кривичног дела. Он престаје да буде обавезан ако су испуњени услови и дође до примене неке друге, упрошћеније посебне процедуре, која је постављена као факултативна алтернатива скраћеном поступку.¹⁰ Одступања скраћеног поступка од опште процедуре могу се правдати већ поменутиим разлозима процесне економије, који се више могу уважавати код лакших кривичних дела. Скраћени поступак спада у непотпуне процесне форме, с обзиром на обим диференцираног регулисања. Такви поступци се у делу у коме нема потребе за другачијим регулисањем, ослањају на одредбе о општој форми, са којима нису у супротности. То се изражава клаузулом о сходној примени осталих законских одредаба. У случају спајања у јединствен поступак кривичних дела из скраћеног поступка и кривичних дела из општег поступка, за сва кривична дела спровешће се јединствени општи поступак. Одредбе о скраћеном поступку не могу се примењивати у поступку према малолет-

⁹ Тако, нпр. у 2007. години је у укупној структури изречених кривичних санкција доминирала условна осуда са 56,1%; затим новчана казна са 19,2% и разни облици казне затвора до једне године саа 17,5%. (Саопштење Републичког Завода за статистику бр. 345 од 09.12.2008).

¹⁰ Такав је случај нпр., са поступком за кажњавање пре главног претреса по ЗКП из 2001. године, односно са рочиштем за изрицање кривичне санкције по ЗКП из 2011. године.

ницима. У овом раду осврнућемо се на новине које у регулативи скраћеног поступка доноси нови ЗКП Србије из 2011. године,¹¹ у односу на до тада важећи ЗКП из 2001. године.¹²

2. Место скраћеног поступка у законској систематици

Овај поступак се налази у глави XXVI ЗКП из 2001. године.. Шири контекст у коме се налази та глава законика помало је проблематичан. Наиме, законској систематици може се упутити приговор што у оквиру истог (Другог дела) који носи назив „Ток поступка“ регулише и општи кривични поступак и „Посебне одредбе за скраћени поступак, за поступке изрицања кривичних санкција без главног претреса и за изрицање судске опомене“, садржане у одељку Д. У називу овог одељка, некада су фигурирале и посебне одредбе о поступку према малолетницима, док нису пренете у посебан Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица.¹³ Сам назив овог одељка је веома рогобатан. Питамо се колико би тек био дугачак његов назив ако би законодавац увео неке нове облике. Ово последње је сасвим могуће, с обзиром на тенденцију ширења „посебних одредаба“ за поједине врсте поступака. Осим тога, већ сада се том наслову може упутити примедба да није обухватио и посебне одредбе о поступку за кривична дела организованог криминала, корупције и друга изузетно тешка кривична дела из главе XXIXа ЗКП, која се такође налази у одељку Д. Посезање за принципом енумерације приликом насловљавања законских чланова, глава и одељака није најсјајније решење. Оно није прихватљиво ни из естетских ни из практичних разлога, јер замара читаоца законског текста. Оно је одраз неспособности законодавца да користи мисаоне операције апстракције и генерализације. У кривичнопроцесној теорији се ове „посебне одредбе“ о појединим врстама поступака најчешће третирају као посебне врсте кривичних поступака. Чини нам се да је наш законодавац намерно избегао употребу термина „посебни поступци“ у одељку Д из два разлога. Иза првог разлога крије се чињеница да ти поступци нису потпуни, односно да садрже само поједине одступајуће одредбе у односу на општи поступак, чија правила се сходно примењују ако нешто није другачије регулисано. Отуда назив „посебне од-

¹¹ Сл. гл. РС 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013 и 45/2013. Овај законик усвојен је 26.09.2011. године, ступио је на снагу 6.10.2011. године а почетак његове примене одложен је до 1.10.2013, изузев у поступцима за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности.

¹² Сл. лист СРЈ 70/2001 и 68/2002 и Сл. гл. РС 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 20/2009, 72/2009, 76/2010, 76/2010, 72/2011, 121/2012.

¹³ Сл. гл. РС 85/2005.

редбе“. Мислимо да то није довољан аргумент, јер, с друге стране, законодавцу није сметало да користи термин „поступак“ у готово свим случајевима тих одступајућих одредби. Други разлог је био тај што је законодавац трећем делу Законика већ дао наслов „посебни поступци“, који очигледно немају карактер кривичних поступака, осим поступка за примену мера безбедности обавезног психијатријског лечења.

У ЗКП из 2011. године скраћени поступак регулисан је у глави XX. Овде је законодавац правилно поступио када је ту главу изместио из другог дела законика, који је посвећен току поступка. Сада се та глава налази у трећем делу законика, која носи наслов Посебни поступци. Овде је основна примедба у томе што су у истом делу законика помешане посебне кривичнопроцесне форме са процесним варијабилитетима (нпр. поступак за одузимање имовинске користи) и са неким другим поступцима некривичне природе (нпр. поступак за остваривање права лица неосновано лишеног слободе или неосновано осуђеног).

Према нашем мишљењу, систематика неког закона треба да буде заснована и на правној природи установа, које су предмет законске регулативе, осим када би другачији приступ захтевао принцип економичности језика права. У том смислу, одредбе о скраћеном поступку треба да буду издвојене од правила општег поступка, с једне стране, а с друге стране, концентрисане у посебном одељку који обухвата све посебне кривичнопроцесне форме, али не и процесне варијабилитете или тзв. конексне процесне форме, које заправо и нису оваплоћење кривичног поступка, већ представљају неке друге процедуре, које су тесној вези са кривичним поступком.¹⁴

3. Тежина кривичног дела као основ за примену скраћеног поступка

Већ је речено да је основ процесне диференцијације код скраћеног поступка тежина кривичног дела, као једна особеност процесног објекта посматраног из материјалноправног аспекта. Тежина кривичног дела цени се кроз прописану казну. Тај критеријум је различито постављен у старом и новом процесном законика. Према ЗКП из 2001. године, након његових измена у 2009. години, скраћени поступак се примењује на кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или затвор до пет година (члан 433). Према ЗКП из 2011. године, скраћени поступак се обавезно води за сва кривична дела за која је прописана новчана казна или казна

¹⁴ Више о томе видети у раду С. Бркић, *Класификација процесних форми у кривичном процесном праву Србије*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду 3/2010, стр. 274-303.

затвора до осам година (члан 495).¹⁵ Са овако постављеном горњом границом прописане казне, скраћени поступак заправо постаје правило, а не изузетак, као што је то раније био случај. Према неким проценама 80-85% кривичних предмета судиће се у тој скраћеној процедури, што је требало да се одрази и на другачију систематику новог Законика.¹⁶

Треба приметити да различито одређена тежина кривичног дела као основа за примену скраћеног поступка, није утицала на промену бројног састава суда. И према старом ЗКП (члан 24, став 1) и према новом ЗКП (члан 22, став 1), скраћени поступак води судија појединац. Истоветно решење у том погледу је било могуће захваљујући чињеници да је закоником из 2011. године истовремено подигнут праг кривичних дела за која суди судија појединац (дела са прописаном новчаном казном или казном затвора до осам година).

4. Покретање скраћеног поступка

Пошто се у скраћеном поступку не води истрага, поступак се покреће непосредним подношењем оптужног акта овлашћеног тужиоца суду. Оптужни акт се подноси у потребном броју примерака за суд и окривљеног. Оптужни акт јавног и супсидијарног тужиоца у скраћеном поступку је оптужни предлог а оптужни акт приватног тужиоца је приватна тужба. Оптужни предлог се може поднети на основу саме кривичне пријаве, непосред-

¹⁵ Приметна је тежња нашег законодавца да омогући све ширу примену скраћеног поступка. То се постизало константним ширењем услова за његову примену. Тако, нпр., према ЗКП из 1976. године, скраћени поступак је био резервисан за кривична дела за која је била прописана новчана казна или казна затвора до три године, али искључиво пред судом који је судио само у првом степену. То значи да се скраћени поступак могао примењивати само у поступку пред општинским, не и пред окружним судом. Чланом 433 ЗКП из 2001. године створене су претпоставке за ширење примене скраћеног поступка, и то на два начина. С једне стране, укинута је ограничење које је до тада било везано за судове који суде само у првом степену. С друге стране, омогућена је изузетна примена неких одредаба о скраћеном поступку и на кривична дела са прописаном казном затвора до пет година. То су биле одредбе које су се односиле на главни претрес, пресуду и поступак по жалби. Та могућност је постојала уз сагласност сва три основна процесна субјекта. Изменама и допунама ЗКП из 2009. године, настављен је овај тренд тако што је дотадашња изузетна и факултативна могућност примене неких одредаба о скраћеном поступку претворена у обавезно правило, и то у погледу свих регула скраћеног поступка, па и оне о искључењу истраге. Тиме је омогућена примена скраћеног поступка на додатних 175 кривичних дела код којих су прописани разни модалитети казне затвора до пет година у основном, алтернативном или квалификованом облику, према тада важећем Кривичном законнику. Најзад, према ЗКП из 2011. године, за примену скраћеног поступка меродавна је прописана новчана казна или казна затвора до осам година.

¹⁶ Тако М. Грубач, *Нове усјанове и нова решења Законика о кривичном поступку Србије од 26. септембра 2011. године*, Правни записи 2/2011, стр. 510.

ног сазнања јавног тужиоца, као и материјала прибављених у преткривичном, односно у предистражном поступку. У том погледу, оба посматрана законика су јединствена. Међутим, извесне разлике постоје у погледу: 1) материјалноправног услова за покретање скраћеног поступка; 2) момента започињања скраћеног поступка 3) предузимања појединих процесних радњи пре подношења оптужног акта; 4) садржине оптужног предлога; 5) претходног испитивања оптужног акта; 6) права оштећеног у случају неактивности јавног тужиоца и 7) одустанка јавног тужиоца од кривичног гоњења или оптужбе.

4.1. Материјалноправни услов за покретање скраћеној постојаноу

Материјалноправни услов за покретање скраћеног поступка према ЗКП из 2001. године није посебно одређен у глави XXVI, али он несумњиво произлази из сходне примене општих одредаба ЗКП. Наиме, у том погледу треба имати у виду одредбу члана 20 ЗКП, према којој је јавни тужилац дужан да предузме кривично гоњење кад постоји основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Наравно да тај исти степен сумње важи и за супсидијарног и приватног тужиоца, с том разликом што они нису везани начелом легалитета кривичног гоњења, већ функцију кривичног гоњења врше руководећи се својим личним интересима и разлозима. Иако основана сумња није дефинисана у закону, сматра се да она представља виши степен убеђења о постојању одређених чињеница од основа сумње. Основи сумње су довољни за предузимање појединих овлашћења у преткривичном поступку. Код основа сумње, разлози против постојања неке чињенице доминирају над разлозима за њено постојање. Код основане сумње разлози за постојање неке чињенице претежу над разлозима против њеног постојања. То значи да се она не може заснивати на претпоставкама, већ на стварним и конкретним подацима садржаним у материјалима преткривичног поступка. Сматраће се да је сумња била основана и кад се у даљем току поступка утврди да окривљени није учинио дела за која је окривљен. Наиме, основана сумња је нижи стандард доказаности од извесности, која је потребна за доношење пресуде. Кривични поступак се и води с циљем потврђивања или обеснаживања те сумње. Према томе, нормално је да се један број кривичних поступака заврши ослобађајућом пресудом или обуставом поступка, иако је на његовом почетку стајала основана сумња.

Према члану 499, ставу 1 ЗКП из 2011. године, скраћени поступак се покреће кад постоји оправдана сумња да је одређено лице учинило кривично дело. Оправдана сумња је законом дефинисана као скуп чињеница које непосредно поткрепљују основану сумњу и оправдавају подизање

оптужбе (члан 2, став 1, тачка 19). Дакле, оправдану сумњу у смислу овог законика треба разликовати и од основа сумње (који су довољни за предистражни поступак и истрагу) и од основане сумње (која је потребна за одређивање притвора). Основи сумње су закоником одређени као скуп чињеница које посредно указују да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинилац кривичног дела. Основана сумња је скуп чињеница које непосредно указују да је одређено лице учинилац кривичног дела. И до сада се правила разлика између основа сумње и основане сумње, али само у теорији и у пракси. Куриозитет је да законодавац покушава да дефинише такве појмове, при чему то чини на неодговарајући начин. Овде се не ради о „скупу чињеница“, већ о субјективном уверењу органа поступка да одређене чињенице постоје или да не постоје. Разлика између појединих облика уверења није у квалитету доказа (посредни или непосредни), већ у квантитету разлога који говоре да одређена чињеница стоји или да не стоји.¹⁷ Ове дефиниције се критикују и због имплицитне повреде претпоставке невиности, као и због увођења у законодавство одавно превазиђене поделе доказа на посредне (индиције) и непосредне доказе, што је непотребно у режиму слободне оцене доказа.¹⁸

4.2. Моменат̄ за̄почињања скраћено̄ йос̄йӯйка

ЗКП из 2001. године није одредио моменат у коме се кривични поступак сматра покренутим. Према преовлађујућем становишту у теорији кривичног процесног права, о кривичном поступку може се говорити тек онда када се стекну сва три основна процесна субјекта (суд, окривљени и овлашћени тужилац). С тим у складу, сматра се да општи кривични поступак почиње доношењем решења истражног судије о спровођењу истраге, а скраћени поступак заказивањем главног претреса.¹⁹

Нови ЗКП из 2011. године дефинише и моменат започињања кривичног поступка. Две су начелне примедбе које би се могле упутити усвојеним законским решењима. Општи кривични поступак се сматра покренутим доношењем наредбе о спровођењу истраге. Како ту наредбу доноси надлежни јавни тужилац без икакве контроле суда и без могућности њеног

¹⁷ М. Грубач, *Нове ус̄панове и нова решења Законика о кривичном йос̄йӯйку Србије од 26. сеп̄тембра 2011, йодине*, Правни записи 2/2011, стр. 471. Ову дефиницију критикују и М. Шкулић, Г. Илић, *Реформа у с̄йшлу «један корак на̄йред – два корака назад»*, Београд, 2012, стр. 83-89.

¹⁸ М. Шкулић, Г. Илић, *Реформа у с̄йшлу «један корак на̄йред – два корака назад»*, Београд, 2012, стр. 87 – 88.

¹⁹ Тако Т. Васиљевић, *Сис̄тем кривично̄ й процесно̄ й права СФРЈ*, Београд, 1981, стр. 13; М. Грубач, *Кривично й процесно й право*, Београд, 2011, стр. 354.

побијања неким правним средством, то значи да је напуштена до сада преовлађујућа концепција о кривичном поступку као тространом правном односу, као критеријуму за решавање питања момента отпочињања кривичног поступка. Осим тога, том решењу доведеном у везу са одредбом члана 295, ставом 1 ЗКП, може се упутити и много озбиљнији приговор: неприхватљива је и сама помисао о могућности вођења кривичног поступка против непознатог учиниоца кривичног дела. Свакако да законодавац приликом креирања правних правила има слободу опредељивања између различитих могућих концепата. Међутим, он мора водити рачуна о свим теоријским и практичним импликацијама које из усвојеног решења произлазе.

Проблематичан је и начин одређивања момента почетка скраћеног поступка у ЗКП из 2011. године. У том погледу имамо две конкурентне одредбе: у члану 7, тачки 3 законика каже се да је кривични поступак покренут доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога у скраћеном поступку, а у тачки 4 – одређивањем главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције. Како су тачка 3 и тачка 4 постављене тако да једна другу не искључују,²⁰ долазимо до крајње неприхватљивог решења да у једном предмету имамо два конкурентна момента која се сматрају почетком кривичног поступка: први пут кривични поступак је започео доношењем решења о одређивању притвора, а други пут одређивањем главног претреса, односно рочишта за изрицање кривичне санкције, уколико до њих дође. Чисто логички посматрано, кривични поступак због истог кривичног дела би могао по други пут да се заснује, али само под условом да је првобитно започети поступак окончан и да то допушта начело *ne bis in idem*. Другим речима, оно што је започето може само да траје, да се прекине или оконча, а никако да два пута започиње. Поменута логичка бесмислица могла би се евентуално избећи само потпуно произвољним тумачењем ових одредаба ради избора једног од ова два момента. Практично, дилема постоји у случају када су задовољена оба ова услова: одређен је притвор пре подношења оптужног предлога, али је касније поднет и оптужни предлог, поводом кога је одређен главни претрес, односно рочиште за изрицање кривичне санкције. Надаље, решење предвиђено у тачки 3 члана 7 ЗКП није у складу са оптужним начелом, које представља основу савремених кривичних поступака. Оптужно начело налаже да покретању кривичног поступка претходи више-мање формалан захтев овлашћеног тужиоца за покретање кривичног поступка. У тачки 3 тог захтева нема, па не може бити ни кривичног поступка. Не може се суд-

²⁰ За разлику од тачке 1 и тачке 2 истог члана, које су логички постављене по принципу или – или.

ском одлуком о мери процесне принуде заменити оптужни акт у ужем смислу. Осим тога, ова одредба директно противречи одредби члана 499, став 1 ЗКП, по којој се скраћени поступак покреће на основу оптужног предлога јавног тужиоца или на основу приватне тужбе. Такође треба приметити да законска конструкција којом се одређивање притвора сматра моментом покретања кривичног поступка, делимично дезавуише одредбу члана 584, става 1 ЗКП о томе ко се сматра лицем неосновано лишеним слободе, које има право на накнаду штете. Поменутом законском конструкцијом практично је елиминисан један основ стицања тог статуса: одређено лице је било лишено слободе,²¹ а није дошло до покретања поступка. Најзад, можемо замислити ситуацију у којој је одређен притвор пре подношења оптужног предлога, а да касније оптужни предлог из неког разлога никада није ни поднет. Према одредби члана 7, тачка 3 ЗКП, кривични поступак је покренут у моменту доношења решења о одређивању притвора. Када и како ће такав кривични поступак бити окончан? Да ли ће окривљени бити заштићен начелом *ne bis in idem*?

4.3. *Предузимање појединих процесних радњи пре одређивања оптужног предлога*

Фаза истраге у скраћеном поступку је искључена самим закоником. Међутим, постоји могућност предузимања појединих процесних радњи пре подношења оптужног предлога. Такву могућност предвиђају оба законика, али у том погледу постоје одређене разлике које су последица увођења тужилачког модела истраге у новом закоником. Наиме, према члану 435 ЗКП из 2001. године, пре подношења оптужног предлога јавни тужилац може предложити истражном судији да предузме одређене истражне радње. Ако се истражни судија сложи са овим предлогом, предузеће истражне радње, а затим ће све списе доставити јавном тужиоцу. Истражне радње спроводе се што је могуће брже и краће. Ако се истражни судија не сложи са предлогом за предузимање истражних радњи, затражиће одлуку ванпретресног већа. Против одлуке тог већа жалба није дозвољена. Поменуто право немају супсидијарни и приватни тужилац, чиме се неоправдано доводе у неравноправан положај. Кад јавни тужилац прими списе, може да поднесе оптужни предлог или да донесе решење о одбацивању кривичне пријаве.

Према члану 499, ставу 2 ЗКП из 2011. године, пре него што одлучи да ли ће подићи оптужни предлог или ће одбацивати кривичну пријаву, јав-

²¹ Према члану 2, ставу 1, тачки 23 ЗКП, лишење слободе је хапшење, задржавање, забрана напуштања стана, притвор и боравак у установи који се, у складу са закоником, урачунава у притвор.

ни тужилац може у најкраћем могућем року предузети одређене доказне радње. Дакле, овде имамо једну терминологију и једну суштинску разлику. Нови ЗКП је напустио термин истражне радње и доследно говори о доказним радњама у току целог кривичног поступка. Суштинска разлика односи се на субјекта предузимања појединих процесних радњи. По старом законнику то је истражни судија, а по новом сам јавни тужилац. Због тога у новом законнику нису ни биле потребне одредбе о поступању у случају несагласности истражног судије са јавним тужиоцем.

4.4. Садржина оптужној акци

Према члану 438, ставу 1 ЗКП из 2001. године, оптужни акт у скраћеном поступку треба да садржи: име и презиме окривљеног са личним подацима уколико су познати, кратак опис кривичног дела; означавање суда пред којим се има одржати главни претрес; предлог које доказе треба извести на главном претресу и предлог да се окривљени огласи кривим и осуди по закону. Дакле, оптужни предлог се разликује од оптужнице по томе што не мора да садржи остале личне податке окривљеног осим имена и презимена, правну квалификацију дела и образложење. Према члану 500, ставу 1 ЗКП из 2011. године, оптужни акт у скраћеном поступку, поред наведених елемената, мора да садржи још и следеће елементе: назначење чињеница које би се имале доказати и којим од предложених доказа, законски назив кривичног дела и предлог врсте и мере кривичне санкције и мере чије се изрицање тражи.

4.5. Преходно испитивање оптужној акци

И према важећем и према новом ЗКП Србије, у скраћеном поступку је изостављен редован облик контроле оптужбе, који постоји у општем поступку. То значи да, према ЗКП из 2001. године, нема приговора против оптужнице, а према ЗКП из 2011. године нема фазе потврђивања оптужнице од стране ванпретресног већа. Уместо тога, уведено је преходно испитивање оптужног акта од стране судије појединца, које се врши по службеној дужности. Међутим, разликује се начин поступања суда, односно одлуке које он може донети о одређеним питањима поводом те контроле

Према члану 439, ставу 1 ЗКП из 2001. године, кад суд прими оптужни предлог или приватну тужбу, судија ће преходно испитати да ли је суд надлежан, да ли треба спровести поједине истражне радње или допустити спроведене истражне радње и да ли постоје услови за одбацивање оптужног предлога или приватне тужбе. Овде је законодавац очигледно пропустио да наведе и могућност одбијања оптужног акта, која произлази из каснијих одредаба законика. Ако судија утврди да је за суђење надлежан

други суд, огласиће се ненадлежним и по правноснажности решења уступиће предмет том суду, а ако утврди да је за суђење надлежан виши суд, уступиће предмет на даљи поступак јавном тужиоцу који поступа пред вишим судом. Ако јавни тужилац сматра да је за суђење надлежан суд који му је доставио предмет, затражиће одлуку већа суда пред којим поступа (члан 440). Према члану 441 истог законика, судија ће одбити оптужни предлог из два разлога: а) ако дело које је предмет оптужбе није кривично дело, а нема услова за примену мера безбедности; б) ако је кривично гоњење застарело или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују кривично гоњење. Само ако су биле спроведене поједине истражне радње, оптужни предлог ће се одбити и ако нема довољно доказа да је окривљени основано сумњив за дело које је предмет оптужбе (упућивање на одредбу члана 274 ЗКП). У оквиру самог скраћеног поступка не наводе се разлози за одбацивање оптужног предлога, што је свакако пропуст законодавца. Мислимо да у том погледу треба аналогно применити одредбу члана 274, става 2 ЗКП, која иначе наводи разлоге за одбацивање оптужнице: ако нема захтева овлашћеног тужиоца, потребног предлога или одобрења за кривично гоњење, или постоје друге околности које привремено спречавају гоњење.

Нови ЗКП је на овом плану прецизнији и потпунији. Једна од новина је одредба члана 501, става 1, која обавезује судију појединца да одмах по пријему оптужног акта испита да ли је прописно састављен, па ако установи да није, враћа га тужиоцу да у року од три дана исправи недостатке. Из оправданих разлога, на захтев тужиоца, судија може продужити тај рок. Иако сличне одредбе нема у ЗКП из 2001. године, сматрамо да то није велики пропуст законодавца, пошто се та радња и њене последице подразумевају на основу сходне примене општих одредаба ЗКП (а одредбе те врсте су смештене у члану 267 ЗКП). Међутим, новина је у томе што се новим закоником изричито предвиђа последица пропуштања тог рока од стране јавног тужиоца, а то је одбацивање оптужног предлога. Сматрамо да је то решење добро јер спречава неконтролисано одуговлачење поступка због неактивности јавног тужиоца. Са друге стране, јавни интерес није тиме оштећен јер правноснажно решење о одбацивању оптужног акта не потпада под дејство начела *ne bis in idem*, односно не спречава нови поступак против истог лица за исто дело (члан 4 новог ЗКП).

Друга разлика односи се на случај када судија утврди да је за суђење надлежан други суд. По новом законнику, суд ће се увек огласити ненадлежним и по правноснажности решења уступиће предмет том суду. И ово решење оцењујемо као принципијелније од садашњег.

И по новом законуку судија може да утврди да је потребно боље разјашњење стања ствари да би се испитала основаност оптужног акта. Он тада наређује предузимање одређених доказних радњи или прикупљање одређених доказа, али не истражном судији, као што је то сада случај. Према новом законуку, предузимање тих радњи налаже се јавном тужиоцу, а прикупљање одређених доказа приватном тужиоцу. На располагању им је рок од тридесет дана. Судија може на захтев тужиоца из оправданих разлога и продужити тај рок. Ако јавни тужилац пропусти тај рок, дужан је да о разлозима пропуштања обавести непосредно вишег јавног тужиоца. Ако приватни тужилац пропусти поменути рок, сматраће се да је одустао од гоњења и оптужба ће решењем бити одбијена. Терминолошка разлика (нови израз доказне радње уместо старог термина истражне радње) овде није толико битна. Битно је да те радње не предузима истражни судија, већ јавни тужилац; да му се оставља одређен рок за то и да се предвиђају последице пропуштања тог рока.

Надаље, у новом законуку експлицитно су предвиђени разлози за одбацивање оптужног акта: непостојање захтева овлашћеног тужиоца, предлога или одобрења или друге околности које привремено спречавају гоњење (члан 502).

Најзад, постоји и једна разлика у погледу разлога за одбијање оптужног предлога. Ту се упућује на примену одредаба члана 338, става 1 новог ЗКП, из чега произлази да се оптужни предлог увек може одбити и због непостојања довољно доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио кривично дело које је предмет оптужбе, независно од тога да ли је томе претходило предузимање појединих доказних радњи.

4.6. Права оштећеног у случају неактивности јавног тужиоца

Оба законика предвиђају одређена права оштећеног у случају да јавни тужилац у одређеном року по пријему кривичне пријаве оштећеног не поднесе оптужни предлог, нити обавести оштећеног да је одбацио кривичну пријаву. Разлика је у року који је у том погледу релевантан, као и у правима која има оштећени.

Према члану 437 ЗКП из 2001. године, ако јавни тужилац у року од месец дана по пријему кривичне пријаве не донесе ниједну од две поменуте одлуке, оштећени има право да као тужилац предузме гоњење, подношењем оптужног предлога суду. Дакле, овај законик уводи један основ више за наступање супсидијарне тужбе у скраћеном поступку у односу на општи поступак и истовремено одступа од принципа да је супсидијарна тужба могућа само у случају изричитог одустанка од гоњења јавног тужиоца.

Према члану 499, ставу 3 ЗКП из 2011. године, ако јавни тужилац у року од шест месеци од дана пријема кривичне пријаве не поднесе оптужни предлог, нити обавести оштећеног да је одбацио кривичну пријаву, оштећени има права из члана 51 ЗКП. То значи да он по новом законнику више не може да се појави као супсидијарни тужилац, већ само да поднесе приговор непосредно вишем јавном тужиоцу. Непосредно виши јавни тужилац ће у року од 15 дана од дана пријема приговора одбити или усвојити приговор решењем, против којег није дозвољена жалба ни приговор. Решењем којим усваја приговор јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да предузме, односно настави кривично гоњење.

4.7. Одустајанак јавног тужиоца од кривичног гоњења или оптужбе

Нови ЗКП изричито регулише одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења или оптужбе. Он може одустати од кривичног гоњења до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, а од оптужбе - од одређивања до завршетка главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције. Ова разлика је направљена с обзиром на законску дефиницију момента започињања кривичног гоњења (члан 5, став 2) и момента покретања кривичног поступка (члан 7, тачка 4). Кривично гоњење започиње првом радњом јавног тужиоца, или овлашћених службених лица полиције на основу захтева јавног тужиоца, предузетом у складу са закоником ради провере основа сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело. Скраћени кривични поступак се сматра покренутим одређивањем главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, односно доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога. Дакле, до покретања кривичног поступка, јавни тужилац може одустати само од кривичног гоњења и тада он задржава могућност да касније поново поднесе нови оптужни предлог против истог окривљеног. Како кривичног поступка у том случају није ни било, доноси се решење о одбацивању оптужног предлога (с обзиром на члан 502 ЗКП), а оно не подлеже дејству начела *ne bis in idem*. Насупрот томе, од момента започињања кривичног поступка (одређивањем главног претреса), на одустанак од оптужбе јавног тужиоца суд треба да реагује одбијајућом пресудом, која подлеже начелу *ne bis in idem*.

У вези са чланом 7, тачком 3 новог ЗКП, по коме се скраћени поступак сматра покренутим и доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога, може се појавити дилема да ли ту јавни тужилац одустаје од кривичног гоњења или од оптужбе. У том случају

формални оптужни акт још не постоји, али с обзиром на законску формулацију било би места тумачењу да тада постоји оптужба у материјалном смислу, онако како је схваћена у пракси Европског суда за људска права. Наиме, оптужба се ту схвата у ширем смислу, тако да може обухватити и случајеве издавања налога за хапшење због кривичног дела.²² Ако би скраћени поступак био покренут на такав начин а јавни тужилац потом изјавио да одустаје од гоњења пре главног претреса, то би се требало сматрати одустанком од оптужбе, због чега би суд донео решење о обустави поступка а не одбијајућу пресуду, јер се она везује за главни претрес.

У случају одустанка јавног тужиоца у складу са чланом 497, ставом 1 ЗКП, оштећени има права предвиђена одредбама законика (члан 51 и 52). Ова законска одредба је веома непрецизна. Наиме, поставља се питање да ли у оба ова случаја оштећени има оба права, односно да ли може да бира између примене члана 51 и члана 52 ЗКП. При томе треба имати у виду да члан 51 ЗКП регулише право оштећеног на приговор, док се члан 52 ЗКП односи на преузимање кривичног гоњења од стране оштећеног. Неки аутори сматрају да ова одредба значи да, како у случају одустанка од кривичног гоњења, тако и у случају одустанка од оптужбе, оштећени има право да поднесе приговор или да предузме кривично гоњење.²³ Нисмо сигурно да има места оваквом тумачењу. Чини нам се да је интенција законодавца била да омогући супсидијарну тужбу само у случају одустанка од оптужбе, а не и у случају одустанка од кривичног гоњења. Такав закључак произлази из чланова 51 и 52 ЗКП, који у том погледу представљају основне одредбе о правима оштећеног. Не видимо зашто би законодавац одступио од тог правила у вези са одустанком јавног тужиоца у скраћеном поступку. Ако би законодавац и имао такву намеру, онда би је требао експлицитно навести.

5. Главни претрес

5.1. Рок за одређивање главноу правосудноу

Према члану 439, ставу 2 ЗКП из 2001. године, ако судија не донесе ниједно од решења (о оглашавању ненадлежним, о спровођењу појединих истражних радњи, о одбацивању или о одбијању оптужног акта), доставиће оптужбу окривљеном и казаће одмах главни претрес. Ако се главни

²² Тако нпр., *Wemhoff protiv SR Nemačke*, 27.6.1968; наведено према N. Mole, C. Harby, *Pravo na pravično suđenje, Vodič za primenu člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima*, Београд, 2003, стр. 29-30. На том становишту су и Г. П. Илић и други, *Коментар Законика о кривичном правосудноу*, Београд, 2012, стр. 978.

²³ Г. П. Илић и други, *Коментар Законика о кривичном правосудноу*, Београд, 2012, стр. 978.

претрес не закаже у року од месец дана од пријема оптужног акта, судија је дужан да о разлозима извести председника суда, који ће предузети мере да се главни претрес што пре одржи.

Према члану 504, ставу 1 ЗКП из 2011. године, судија ће наредбом одредити дан, час и место одржавања главног претреса најкасније у року од 30 дана, а ако је одређен притвор у року од 15 дана, рачунајући од дана достављања оптужног акта окривљеном.

5.2. Место одржавања главног претреса

Према члану 443 ЗКП из 2001. године, главни претрес се држи у месту суда. У хитним случајевима, нарочито кад треба извршити увиђај или када је то у интересу лакшег спровођења доказног поступка, може се по одобрењу председника суда главни претрес одредити и у месту где је кривично дело учињено или где се има предузети увиђај, ако су та места на подручју тог суда.

ЗКП из 2011. године не садржи посебне одредбе о месту одржавања главног претреса у скраћеном поступку. Он није ни имао потребе за флексибилнијим одредбама о месту одржавања главног претреса у скраћеном поступку, с обзиром на сходну примену опште одредбе члана 354 ЗКП. По тој одредби, главни претрес се одржава у седишту суда и у судској згради. Ако су у појединим случајевима просторије у судској згради неподесне за одржавање главног претреса или из других оправданих разлога, председник суда може одредити да се претрес одржи у судској згради изван седишта суда или у другој згради на подручју тог суда. Председник Врховног касационог суда може, на образложени предлог председника надлежног суда, одредити да се главни претрес одржи и изван подручја надлежног суда.

5.3. Позивање на главни претрес

У овом погледу постоји једна мала разлика између два посматрана законика. Према члану 442, ставу 1 ЗКП из 2001. године, судија по потреби прибавља и предмете који треба да послуже као доказ на главном претресу. Такве одредбе у новом ЗКП нема, што је у складу са новом концепцијом доказног поступка који се скоро у потпуности налази у рукама странака, док суд задржава улогу пасивног посматрача и неутралног арбитра. С друге стране, ЗКП из 2011. године помиње још једног учесника поступка који се такође позива на главни претрес, а то је стручни саветник.²⁴

²⁴ Стручни саветник је лице које располаже стручним знањем из области у којој је одређено вештачење. О његовим правима и дужностима видети у члану 126 ЗКП.

5.4. Претпоставке за одржавање главног претреса

Претпоставке за одржавање главног претреса у скраћеном поступку су унеколико другачије него у општем поступку. Оне скраћени поступак чине веома флексибилним и бржим.

Међутим, ни у том погледу стање није исто у посматраним процесним законцима.

Према члану 445 ЗКП из 2001. године, главни претрес одржаће се и ако не дође јавни тужилац који је уредно позван, што у општем поступку није могуће. У том случају, оштећени има право да на главном претресу заступа оптужбу у границама оптужног предлога. Такође, у скраћеном поступку не постоји претпоставка одустанка од гоњења уредно позваног приватног и супсидијарног тужиоца, уколико су поднели предлог да се главни претрес одржи у њиховом одсуству. Главни претрес у скраћеном поступку може се одржати и без присуства окривљеног. Ту је могуће тзв. суђење недошавшем окривљеном. Наиме, ако окривљени не дође на главни претрес, иако је уредно позван или му се позив није могао уручити због непријављивања суду промене адресе или боравишта, суд може одлучити да се главни претрес одржи и у његовом одсуству под условом да његово присуство није нужно и да је пре тога био саслушан. Ово представља одступање од начела непосредности.

И према ЗКП из 2011. године могуће је суђење недошавшем оптуженом. С тим у вези постоје три новине у односу на регулативу старог законика. Наиме, таква могућност је сада ограничена на кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до три године. Такође, тражи се да суд пре доношења одлуке о томе узме изјаве од тужиоца. Најзад, као један од услова помиње се да је оптужени био уредно позван, али не и да му се позив није могао уручити због непријављивања суду промене адресе или боравишта. Ова последња одредба није ни била потребна, с обзиром на 246, став 1 ЗКП. Наиме, ако се достављање писмена окривљеном не може извршити на адресу о којој је окривљени обавестио орган поступка, достављач ће оставити обавештење да ће се писмено истаћи на огласној табли и по могућству, на интернет страници органа поступка. По протеку рока од осам дана од дана истицања писмена, сматра се да је достављање извршено. Међутим, нови ЗКП више не познаје могућност одржавања главног претреса у скраћеном поступку без присуства овлашћеног тужиоца, што је последица јачања доказне иницијативе странака и скоро потпуне доказне пасивизације суда. С друге стране, нови ЗКП садржи и једну нову одредбу, по којој се главни претрес може изузетно одржати у одсутности позваних странака ако судија оцени да би се, према доказима који се налазе у списима, очигледно морало донети решење ко-

јим се оптужба одбацује или одбијајућа пресуда. Иначе, у теорији и судској пракси је спорно да ли се у скраћеном поступку може судити и одбеглом оптуженом, или је таква могућност резервисана искључиво за општи кривични поступак. Сматрамо да се одредбе о суђењу одбеглом окривљеном сходно могу применити и на скраћени поступак, према оба законика.

5.5. *Оцена месне надлежности*

Према члану 440, ставу 2 ЗКП из 2001. године, после заказивања главног претреса, суд се не може по службеној дужности огласити месно ненадлежним. Приговор месне ненадлежности може се ставити најдоцније до почетка главног претреса (члан 444, став 1 ЗКП).

ЗКП из 2011. године садржи две противречне одредбе о овом питању. Према члану 496 законика, после заказивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, суд се не може огласити месно ненадлежним нити странке могу истицати приговор месне ненадлежности. Међутим, према члану 504, ставу 3 ЗКП, приговор месне ненадлежности може се ставити најкасније до почетка главног претреса. Мислимо да би у овом случају предност требало дати овом последњем решењу, како би странке стварно могле користити право истицања приговора месне ненадлежности. Осим тога, примећује се и термилошка неуједначеност: на неким местима говори се о одређивању главног претреса, а на другим о његовом заказивању. Сматрамо да је ова неуједначеност случајни пропуст законодавца и да се тиме није хтела нагласити никаква разлика између тих одредаба.

У случају из члана 7, тачке 3 ЗКП, који моменат отпочињања скраћеног поступка везује за доношење решења о одређивању притвора, поставља се питање да ли је суд уопште у могућности да цени своју месну надлежност. Судска пракса је на становишту да постојање оптужног акта представља неизоставни услов за оцену месне надлежности.²⁵ Проблем је у томе што у овом случају оптужни предлог још није поднет, тако да није искључена могућност да се истим питањем суд позабави и када му буде достављен оптужни предлог.²⁶

5.6. *Посијуиње у случају стварне ненадлежности*

Према члану 446, ставу 4 ЗКП из 2001. године, ако у току или по завршетку главног претреса судија нађе да је за суђење надлежан виши суд, доставиће списе надлежном јавном тужиоцу, а ако нађе да је за суђење

²⁵ Наведено према Г. П. Илић и други, *Коментар Законика о кривичном посијуику*, Београд, 2012, стр. 977.

²⁶ Ibidem, стр. 977.

надлежно веће, образоваће се веће и главни претрес ће почети изнова. Овакву флексибилност нови ЗКП омогућава само у случају образовања већа. У погледу стварне ненадлежности суда поступа се по општем правилу: доноси се решење од одбацивању оптужбе (члан 507, став 3 ЗКП).

5.7. Признање окривљеног на главном претресу

Према члану 446, ставу 2 ЗКП из 2001. године, у случају потпуног признања окривљеног датог на главном претресу, које је поткрепљено другим доказима, суд ће уз сагласан предлог странака прекинути доказни поступак и прећи на изрицање кривичне санкције, осим ако посумња у истинитост признања. У тежњи да стимулише окривљеног да прихвати ову установу, законик ограничава регистар кривичних санкција које му се у том случају могу изрећи: судска опомена, условна осуда, казна одузимања возачке дозволе казна рада у јавном интересу, новчана казна и казна затвора до једне године, а уз њих једна или више следећих мера: одузимање предмета, забрана управљања моторним возилом и одузимање имовинске користи. За дела из члана 433, став 2 законика, казна затвора не може бити већа од три године.²⁷

Сличну одредбу има и члан 508, став 1 ЗКП из 2011. године. У случају признања оптуженог на главном претресу, које испуњава претпоставке из члана 88 ЗКП, судија може након узимања изјава од странака, прећи на извођење доказа од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције. Из члана 88 ЗКП, произлази да признање оптуженог мора имати следеће квалитете: да не постоји основана сумња у истинитост признања; да је признање потпуно, непротивречно и јасно и да није у супротности са другим доказима. У тежњи да стимулише оптуженог да прихвати ову установу, законик ограничава регистар кривичних санкција које му се у том случају могу изрећи: за дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до пет година, судија може изрећи казну затвора до три године, а за кривична дела за која је прописана казна затвора до осам година може изрећи казну затвора до пет година. Ова одредба захтева посебан коментар. Посебне одредбе о скраћеном кривичном поступку имају смисла само ако је оправдано неко одступање од правила општег поступка. Из члана 88 и члана 394, става 3 ЗКП недвосмислено произлази да се у случају истинитог, потпуног непротивречног и јасног признања, даљи доказни поступак води само ради утврђивања чињеница од којих зависи одлука суда о врсти и мери кривичне санкције. Због тога је у најмању руку чудна одредба члана 508 ЗКП, према којој судија у скраћеном поступку

²⁷ На овом месту законодавцу се поткрала једна грешка, јер се позива на укинати члан 433, став 2 ЗКП.

може у случају признања оптуженог на главном претресу, након узимања изјава од странака, прећи на извођење доказа од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције. У скраћеном поступку су умесна само она одступања од општих правила, која су на линији његовог упрошћавања, убрзања и деформализације. Ако према општем процесном правилу признање учинилаштва одређеног квалитета обавезно има за последицу прелазак на доказивање чињеница од којих зависи одлука о врсти и мери кривичне санкције, онда је потпуно бесмислено да је у скраћеном поступку то само могућност, која је уз то условљена и узимањем изјава од странака. Због тога би члан 508, став 1 ЗКП требало брисати. Одредба става 2 поминутог члана могла би се и даље задржати, јер законодавац може посебно хонорисати давање признања у скраћеном поступку.

6. Доношење пресуде и правни лекови

6.1. Рок за писмену израду пресуде

Према члану 446, ставу 5 ЗКП из 2001. године, пресуда се мора писмено израдити у року од осам дана. Према члану 507, ставу 4 ЗКП из 2011. године, пресуда ће се писмено израдити и послати у року од 15 дана од дана објављивања.

6.2. Изостављање образложења пресуде

Према члану 446, ставу 7 ЗКП из 2001. године, странке и оштећени се могу одрећи права на жалбу одмах по објављивању пресуде. У таквом случају, препис пресуде доставиће се странци и оштећеном само ако то захтевају. Ако су се обе странке и оштећени по објављивању пресуде одрекли права на жалбу и ако нико од њих није захтевао достављање пресуде, писмено израђена пресуда не мора да садржи образложење.

Такве одредбе нема у ЗКП из 2011. године у склопу регула скраћеног поступка. Међутим, такве одредбе нису ни биле потребне у условима постојања општије одредбе члана 429 ЗКП која покрива такве случајеве и у општем поступку, а која је чак и далекосежнија. Наиме, писмено израђена пресуда не мора да садржи образложење у два случаја: а) ако су странке, бранилац, оштећени и лице коме је одузет предмет или коме је одузета имовинска корист прибављена кривичним делом или проистекла из њега, одмах по објављивању пресуде изјавиле да се одричу права на жалбу; б) ако је оптуженом изречена казна затвора у трајању до три године, новчана казна, казна рада у јавном интересу, казна одузимања возачке дозволе, условна осуда или судска опомена, а осуда је заснована на признању оптуженог које испуњава претпоставке из члана 88 законика..

6.3. Рок за жалбу против пресуде

Рок за жалбу против пресуде у скраћеном поступку је краћи од рока у општем поступку. Оба процесна законика предвиђају да се у скраћеном поступку може изјавити пресуда у року од осам дана од дана достављања преписа пресуде (члан 446, став 6 ЗКП из 2001. године и члан 509, став 1 ЗКП из 2011. године). Међутим, нови ЗКП садржи једну новину у погледу могућности продужења тог рока. У сложеним предметима, странке и бранилац могу одмах по објављивању пресуде захтевати продужење рока за изјављивање жалбе. О том захтеву одмах одлучује судија појединац решењем, против којег жалба није дозвољена. Ако усвоји захтев, судија може продужити рок за изјављивање жалбе до 15 дана.

6.4. Проширено право оштећеног на жалбу

Оштећени као споредни процесни субјекат по правилу има ограничено право на жалбу. Према члану 446, ставу 10 ЗКП из 2001. године, ако јавни тужилац није присуствовао главном претресу, оштећени има право на изјављивање жалбе против пресуде, без обзира да ли се жали и јавни тужилац. ЗКП из 2011. године нема такву одредбу из простог разлога што се према њему главни претрес у скраћеном поступку више не може држати у одсуству јавног тужиоца.

6.5. Обавештавање о седници већа или прејетресу

Одредбе о обавештавању о седници другостепеног већа идентичне су у оба процесна законика. Међутим, ЗКП из 2001. године садржи једну одредбу, које нема у новом ЗКП. Наиме, чланом 448, ставом 2 тог законика предвиђено је да ће председник већа код кривичних дела за која се поступак води по захтеву јавног тужиоца, пре седнице већа доставити списе јавном тужиоцу, који може поднети свој писани предлог. С друге стране, ЗКП из 2011. године садржи одредбу, према којој се другостепени претрес може одржати и у одсуству уредно позваног окривљеног под условима из члана 507, става 2 ЗКП (суђење недошавшем окривљеном). Такве одредбе нема у старом законнику.

7. Притвор у скраћеном поступку

7.1. Основи за одређивање притвора

Основи за одређивање притвора у скраћеном поступку су много ужи него у општем поступку. Према члану 436 ЗКП из 2001. године, притвор у скраћеном поступку се може одредити с циљем несметаног вођења кри-

вичног поступка против лица за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело само по два основа: а) ако се крије или ако се не може утврдити његова истоветност или ако постоје друге околности које очигледно указују на опасност од бекства;

б) ако је у питању кривично дело за које се може изрећи казна затвора од три године, а особите околности указују да ће окривљени довршити покушано кривично дело или да ће извршити кривично дело којим прети или да ће поновити кривично дело.

ЗКП из 2011. године у том погледу доноси неколико новина:

а) као општи услов за одређивање притвора тражи се само основана сумња да је неко лице учинило кривично дело, док се више не помиње и циљ несметаног вођења кривичног поступка;

б) уведена су још три разлога за одређивање притвора:

1) ако оптужени очигледно избегава да дође на главни претрес. Према ЗКП из 2001. године није постојала могућност одређивања притвора из овог разлога. То није ни било потребно, јер је било могуће суђење недошавшем окривљеном за сва дела која се суде у скраћеном поступку. ЗКП из 2011. године уводи поменути притворски основ и у скраћени поступак због тога што је суђење недошавшем окривљеном могуће само за дела за која је прописана казна затвора до три године, а скраћени поступак се води и за дела са прописаном казном затвора до осам година.

2) ако постоје околности које указују да ће уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче.²⁸

3) Ако је окривљеном изречена казна затвора од пет година или тежа и ако је то оправдано због посебно тешких околности кривичног дела

в) притворски основ који се односио на опасност од понављања кривичног дела, његовог довршења или чињења кривичног дела којим прети, није више ограничен тежином кривичног дела. Осим тога, прецизирано је да се таква опасност вршења кривичних дела односи на кратак временски период.

7.2. Трајање притвора пре подношења оптужног предлога

Према члану 436, ставу 2 ЗКП из 2001. године, пре подношења оптужног предлога притвор може трајати само онолико колико је потребно да се спроведу истражне радње, али не дуже од осам дана.

Према члану 498, ставу 2 ЗКП из 2011. године пре подношења оптужног предлога притвор може трајати само онолико колико је потребно да

²⁸ Примећујемо да овде није уважена могућност утицања на вештаке.

се спроведу доказне радње, али не дуже од 30 дана. Ако се поступак води за кривично дело за које се може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, притвор се може, на образложени предлог јавног тужиоца, продужити највише за још 30 дана, ради прикупљања доказа који из оправданих разлога нису прикупљени. Предвиђање знатно дужег рока за притвор одређен пре подношења оптужног предлога, оправдан је због чињенице да се сада у скраћеном поступку суде дела са прописаном казном затвора до осам година.

7.3. Контрола оправданости притвора по службеној дужности

Према члану 436, ставу 3 ЗКП из 2001. године, веће је дужно да сваких месец дана испита да ли постоје разлози за притвор. Према члану 498, ставу 4 ЗКП из 2011. године, контролу оправданости даљег трајања притвора врши ванпретресно веће по службеној дужности сваких 30 дана. С овим у вези подсећамо да се рокови одређени на месеце и дане не поклапају увек. Осим тога, установи притвора, која треба да се сведе на најкраће могуће време, примереније је прописивати рокове одређене на дане, него рокове одређене на месеце.

7.4. Одређивање притвора после изрицања пресуде

Члан 498, став 5 ЗКП из 2011. године упућује на сходну примену члана 211, става 3 ЗКП. Према тој одредби, кад изрекне пресуду на казну затвора испод пет година, суд може оптуженом који се брани са слободе одредити притвор ако постоје разлози из члана 211, става 1, тачке 1 и 3 ЗКП, а оптуженом који се налази у притвору укинуће притвор, ако за притвор више не постоје разлози због којих је био одређен.

Такву упућујућу одредбу у оквиру скраћеног поступка не садржи ЗКП из 2001. године, али то није ни било потребно, с обзиром на општу одредбу о сходној примени правила општег поступка, тако да и ту важи члан 358, став 1 ЗКП.

7.5. Дужности поспујања са нарочитом хитношћу

Према члану 436, ставу 4 ЗКП из 2001. године, кад се окривљени налази у притвору, суд је дужан да поступа са нарочитом хитношћу. Такве одредбе нема у оквиру регула скраћеног поступка у ЗКП из 2011. године. Међутим, и овде се показује да то није неопходно, с обзиром на општу одредбу о сходној примени правила општег поступка. У том смислу, дужност поступања са нарочитом хитношћу постулирана је у члану 210, ставу 2 ЗКП.

8. Поступање по приватној тужби

Према члану 447 ЗКП из 2001. године, пре заказивања главног претреса за кривична дела за која се гони по приватној тужби, судија може позвати само приватног тужиоца и осумњиченог да одређеног дана дођу у суд ради претходног разјашњавања ствари, ако сматра да би то било целисходно за брже окончање поступка. Осумњиченом се уз позив доставља и препис приватне тужбе. Ако не дође до измирења приватног тужиоца и осумњиченог и повлачења приватне тужбе, судија ће узети изјаве од њих и позвати их да ставе своје предлоге у погледу прибављања доказа. Ако судија не нађе да постоје услови за одбацивање тужбе, донеће одлуку о томе који ће се докази извести на главном претресу и заказаће, по правилу, одмах главни претрес и саопштиће то странкама. Ако судија сматра да није потребно прибављање доказа, а не постоје други разлози за посебно заказивање главног претреса, може одмах отворити главни претрес и по извођењу доказа који се налазе пред судом донети одлуку поводом приватне тужбе. На ово ће се посебно упозорити приватни тужилац и осумњичени приликом достављања позива. За неодазивање приватног тужиоца на позив за поменуто рочиште, сматраће се да је одустао од приватне тужбе. У случају недоласка окривљеног, ако је судија одлучио да отвори главни претрес, примениће се члан 445, став 3 ЗКП (суђење недошавшем окривљеном).

Унеколико другачије одредбе о поступању са делима која се гоне по приватној тужби, садржи ЗКП из 2011. године. Пре одређивања главног претреса за кривична дела која се гоне по приватној тужби, судија ће позвати приватног тужиоца и окривљеног да одређеног дана дођу у суд ради упознавања са могућношћу упућивања на поступак медијације. Окривљеном се уз позив доставља и препис приватне тужбе. Ако у поступку медијације дође до измирења приватног тужиоца и окривљеног и намирења имовинскоправног захтева, приватна тужба се сматра повученом и судија доноси решење о одбијању приватне тужбе, а у случају неуспешног окончања поступка медијације, судија ће по пријему обавештења о томе одредити главни претрес. Ако приватни тужилац и окривљени не прихвате поступак медијације, судија ће узети изјаве од њих и позвати их да ставе своје предлоге у погледу прибављања доказа, при чему морају означити које би се чињенице имале доказати и којим од предложених доказа. Ако судија сматра да није потребно прибављање доказа, а не постоје неки други разлози за заказивање главног претреса, може одмах донети решење да се главни претрес одржи и по завршетку главног претреса донети одлуку о приватној тужби. На ово ће се посебно упозорити приватни тужилац и

окривљени приликом достављања позива. Ако се приватни тужилац не одазове на уредно достављен позив на посебно рочиште, судија ће решењем одбити приватну тужбу. Ако се окривљени не одазове на уредан позив или му се позив није могао уручити због непријављивања суду промене адресе пребивалишта или боравишта, судија појединац ће одредити главни претрес.

Циљ ове установе јесте тај да се мирењем покушају нормализовати односи између окривљеног и приватног тужиоца. Тиме се постиже мирно решење спора; предупредује се касније вршење нових кривичних дела између истих лица; растеређује се кривични суд од пресуђивања једног броја кривичних дела која се гоне по приватној тужби. Основна разлика је у томе што се према ЗКП из 2001. године то мирење покушава пред самим судијом на посебном рочишту, за разлику од ЗКП из 2011. године, који предвиђа могућност упућивања на поступак медијације. Медијација представља посебан начин решавања спорова од стране лица изабраног од супротстављених странака, које им предлаже а не намеће решење спора. Према Закону о посредовању – медијацији,²⁹ правила поступка посредовања могу се применити у спорним односима, укључујући ту и кривичне односе, којима странке могу слободно да располажу, под условом да није прописана искључива надлежност суда. У поступку посредовања супротстављене стране настоје да спорни однос реше мирним путем уз помоћ једног или више посредника – медијатора, тј. неутралне особе која може да буде судија, адвокат или други истакнути стручњак из области за коју се тражи посредовање.

Даље разлике огледају се у следећем:

а) према ЗКП из 2001. године, заказивање посебног рочишта је само могућност (судија може позвати), док је према ЗКП из 2011. године то обавеза суда (судија ће позвати);

б) ЗКП из 2011. године је експлицитнији у погледу одређивања исхода поступка у случају успелог мирења: сматра се да је приватна тужба повучена и доноси се решење о одбијању приватне тужбе;

в) ЗКП из 2011. године поред измирења захтева да је дошло и до намирења имовинскоправног захтева;

г) у случају неуспешног мирења, судија ће позвати странке да ставе своје предлоге у погледу прибављања доказа; то је предвиђено у оба законика. Разлика је у томе што према ЗКП из 2011. године, странке морају означити које би се чињенице имале доказивати и којим од предложених доказа.

²⁹ Сл. гл. РС 18/2005.

9. Могућност трансформације скраћеног поступка у посебан поступак без главног претреса

Оба посматрана законика предвиђају могућност јавног тужиоца да у оптужном предлогу предложи суду да своју одлуку донесе без главног претреса, ако сматра да није потребно његово одржавање (члан 438, став 3 ЗКП из 2001. године; члан 500, став 3 ЗКП из 2011. године). Тај поступак према старом ЗКП зове се поступак за кажњавање пре главног претреса, а према новом ЗКП, рочиште за изрицање кривичне санкције. Према својој правној природи, оба представљају неку врсту мандатног поступка. Ми се на овом месту нећемо бавити анализом ових поступака,³⁰ јер смо о томе писали раније. Размотрићемо само питање места ове процедуре у законској систематици. Према ЗКП из 2001. године, овај поступак се налази у глави XXVII ЗКП, са називом Поступци за изрицање кривичних санкција без главног претреса. У оквиру наведене главе овај поступак се налази заједно са поступком за кажњавање и изрицање условне осуде од стране истражног судије. Њима заиста јесте заједничко изрицање кривичних санкција без главног претреса и у том погледу немамо примедба. Међутим, у ЗКП из 2011. године рочиште за изрицање кривичне санкције је регулисано у оквиру главе XX, која носи назив скраћени поступак. Тиме се добија утисак као да законодавац негира самосталност овог поступка. Додуше, ове две процедуре имају неких сличности: обе представљају одступања од опште кривичнопроцесне форме; спадају у упрошћене процесне форме; у обе изостаје истражна фаза; оптужни акт јавног тужиоца зове се оптужни предлог; у оба поступка врши се претходно испитивање оптужног предлога по службеној дужности; суди судија појединац, итд. Међутим постоји читав низ других разлика међу њима, које би налагале да се рочиште за изрицање кривичне санкције издвоји у засебну главу. У прилог томе говори различита правна природа ових поступака. Прво, поступак описан под називом рочиште за изрицање кривичне санкције није неки процесни варијабилитет у оквиру скраћеног поступка, већ захваљујући својој правној природи представља посебну врсту поступка, која се одликује специфичним основом и специфичном структуром. Три су специфична основа заснивања овог посебног поступка: довољност доказне грађе, сагласност процесних субјеката о избору форме поступка и њихова сагласност о кривичној санкцији. Једини основ заснивања скраћеног поступка је тежина кривичног дела. Тежина кривичног дела игра извесну улогу и у мандатном поступку, али има значај допунског, корективног а не главног основа. Осим

³⁰ Више о томе вид. С. Бркић, Поводом деценије постојања мандатног кривичног поступка у Србији, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду 3/2011, стр. 397-425.

тога тежина кривичног дела је на различите начине одређена у ова два поступка: у скраћеном поступку се суде кривична дела за која је прописана новчана казна као главна казна или казна затвора до осам година, док се на рочишту за изрицање кривичне санкције може пресудити само дело за које се може изрећи новчана казна као главна казна или казна затвора до пет година. Зато је потпуно неоправдано изложити га у оквиру регула скраћеног поступка.

Још радикалнија је разлика која постоји у структури ова два поступка: док скраћени поступак подразумева главни претрес, рочиште за изрицање кривичне санкције га искључује. Не треба да нас буну ни чињеница да поводом тужиоачевог предлога за заказивање рочишта за изрицање кривичне санкције, због изостанка сагласности окривљеног или судије, ипак долази до заказивања главног претреса. Тиме је решено само питање трансформације једног поступка у други, у случају неиспуњености свих потребних услова за осуду без главног претреса. И обрнуто, уколико су поменути услови испуњени, искључена је примена скраћеног поступка. Најзад, ту је и трећа крупна разлика која се огледа у обавезности примене скраћеног поступка и у факултативности рочишта за изрицање кривичне санкције.

10. Посебне одредбе о изрицању судске опомене

И у погледу овог питања, почећемо од законске систематике. ЗКП из 2001. године регулише судску опомену у посебној глави XXVIII, која се налази у одељку Д, упоредо са скраћеним поступком и поступцима за изрицање кривичних санкција без главног претреса. По нашем мишљењу, то је погрешно, јер изрицање судске опомене не представља посебну кривичнопроцесну форму, јер јој недостаје специфична процесна структура. Она је само један процесни варијабилитет прилагођен специфичностима кривичне санкције. У том погледу бољи је ЗКП из 2011. године, који изрицање судске опомене регулише у оквиру скраћеног поступка, што је више у складу са карактером једног процесног варијабилитета. Међутим, и овде је било непотребно да се свега две законске одредбе о овој теми издвајају под посебан рубрум: Посебне одредбе о изрицању судске опомене. Те две одредбе су могле бити дате и у оквиру основних одредаба о скраћеном поступку.

Иначе, основна разлика између два процесна законика огледа се у томе што је према ЗКП из 2001. године судска опомена изрицана решењем а према ЗКП из 2011. године пресудом. Због тога није постојала потреба да се нови законик бави и читавим низом других питања као што су она везана за жалбени поступак.

11. Закључна разматрања

Скраћени поступак је једна од најстаријих, најчешћих и најнеспорнијих упрошћених кривичнопроцесних форми, које су подобне за брже, једноставније и ефикасније пресуђивање лакших кривичних дела. Нови ЗКП Србије из 2011. године, који ће почети да се примењује пред свим судовима у земљи 1. октобра 2013. године, предвиђа више новина у вези са скраћеним поступком. Најзначајнија новина односи се на ширење подручја примене скраћеног поступка на кривична дела за која је прописана новчана казна као главна или казна затвора до осам година. Ширење круга лакших кривичних дела као услова за примену скраћеног поступка може се објаснити већ поменути променама у структури криминалитета, којима дају печат две противречне појаве: истовремени пораст ситног криминалитета и тежих кривичних дела. У таквим условима може доћи до промене нашег поимања тешког и лаког дела и граница међу њима. Осим тога, постоје сасвим прагматички разлози који приморавају законодавца да се флексибилнијим и неформалнијим одредбама или посебним процедурама боље прилагођава феномену лакшег криминалитета и омогућава његово брже процесуирање. Најзад, таквим приступом лакшим или средње тешким кривичним делима, истовремено се ослобађају материјални и персонални капацитети органа кривичног правосуђа, који могу да посвете више пажње и времена за квалитетније суђење тежих и друштвено опаснијих кривичних дела.

Проширење подручја примене скраћеног поступка наметнуло је потребу за преиспитивањем и неких других одредаба. Због тога су проширени основи за одређивање притвора, као и предвиђена могућност дужег трајања притвора пре подношења оптужног предлога. Из тих разлога је суђење недошавшем окривљеном резервисано само за кривична дела са прописаном казном затвора до три године.

Неке новине су последица увођења тужилачког модела истраге (нпр., предузимање доказних радњи пре подношења оптужног предлога). Друге новине су последица промене система доказивања на главном претресу (нпр., немогућност одржавања главног претреса без присуства овлашћеног тужиоца). Неке промене су резултат начелног ограничавања супсидијарне тужбе (нпр., укидање права на супсидијарну тужбу услед неактивности јавног тужиоца). Нека нова решења су боље усклађена са другим прописима, који су у међувремену донети (нпр., упознавање странака са могућношћу медијације).

Неке одредбе су сада прецизније формулисане (нпр., претходно испитивање оптужног акта). Има и промена искључиво термилошког карактера (нпр., напуштање термина истражне радње у корист термина доказне

радње). Нека нова решења су принципијелнија (нпр., поступање у случају стварне ненадлежности). Међутим, има и нелогичних, контрадикторних, па и апсурдних решења (нпр., одређивање момента започињања скраћеног поступка доношењем решења о одређивању притвора). Противречне су и одредбе о моменту до кога се може истицати приговор месне ненадлежности. Даље, неке нелогичне одредбе су резултат неприлагођавања раније постојеће одредбе о скраћеном поступку са измењеним концептом доказивања (нпр., дејство признања у скраћеном поступку). У оба анализирана законика може се уочити појава да се понекад непотребно у делу о скраћеном поступку преносе одредбе општег поступка, које би ионако требало примењивати по основу опште одредбе о њиховој сходној примени. На крају, и једном и другом законика може се упутити приговор да не воде увек рачуна о правној природи одређених установа и да не разграничавају доследно посебне кривичнопроцесне форме од процесних варијабилитета.

*Snežana S. Brkić, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Innovations in Regulation of Simplified Procedure in Serbian Code of Criminal Procedure from 2011

***Abstract:** In this paper the author presents the evolution of the simplified procedure in Serbia from 2001 to 2011. He points to some legal innovations in this field during that deccenium. He compares old and new legal provisions about simplified procedure and finds some differences. There is a constant tendency to expanding the area of criminal offences which can be judged in this procedural form. Some new legal provisions result from new model of investigation or from new concept of trial. Some innovations are more consistent and precise. But, there are also illogical and contradictory provisions in code of criminal procedure from 2011.*

***Key words:** simplified procedure, code of criminal procedure, bringing criminal charge, trial, temporary arrest*

